Registered in Germany **Europa Revue Journal**
ISSN: 1862-6564 **Vol. 6 No. 5 (2026) Published May 31, 2026**

IMPROVING THE PREPARATION OF FUTURE SPEECH THERAPISTS FOR CORRECTIONAL ACTIVITIES BASED ON SENSORMOTOR TECHNOLOGIES

Akbarova Ziyoda Kurbonjon kizi
Teacher, Fergana State University
https://orcid.org/0009-0002-8695-7171
ziyodaakbarova@gmail.com

Abstract

This article considers the issues of improving the preparation of future speech therapists for correctional activities based on sensorimotor technologies. The article analyzes the theory of sensorimotor integration, its role in speech therapy practice, and the possibilities of using modern technological approaches in training future specialists. The effectiveness of sensorimotor technologies in correcting speech disorders is substantiated on the basis of empirical data. The results of the study confirm the important role of sensorimotor approaches in improving the quality of professional training of future speech therapists.

Keywords

sensorimotor technologies, speech therapist training, correctional activities, speech disorders, sensorimotor integration, professional competence, interactive training.

BO‘LAJAK LOGOPEDLARNING KORREKSION FAOLIYATGA TAYYORGARLIGINI SENSOMOTOR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Akbarova Ziyoda Qurbonjon qizi
Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo‘lajak logopedlarning korreksion faoliyatga tayyorgarligini sensomotor texnologiyalar asosida takomillashtirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Maqolada sensomotor integratsiya nazariyasi, uning logopedik amaliyotdagi o‘rni va bo‘lajak mutaxassislarni tayyorlashda zamonaviy texnologik yondashuvlardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Sensomotor texnologiyalarning nutq

buzilishlarini korreksiya qilishdagi samaradorligi empirik ma'lumotlar asosida asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari bo‘lajak logopedlarni kasbiy tayyorlash sifatini oshirishda sensomotor yondashuvlarning muhim ahamiyatini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: sensomotor texnologiyalar, logoped tayyorgarligi, korreksion faoliyat, nutq buzilishi, sensomotor integratsiya, kasbiy kompetentlik, interaktiv o‘qitish.

УЛУЧШЕНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ЛОГОПЕДОВ К КОРРЕКЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ СЕНСОМОТОРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Акбарова Зиёда Курбонжон кизи

Преподаватель, Ферганский государственный университет

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования подготовки будущих логопедов к коррекционной деятельности на основе сенсомоторных технологий. Анализируется теория сенсомоторной интеграции, её роль в логопедической практике и возможности использования современных технологических подходов в подготовке будущих специалистов. Эффективность сенсомоторных технологий в коррекции речевых расстройств обосновывается на основе эмпирических данных. Результаты исследования подтверждают важную роль сенсомоторных подходов в повышении качества профессиональной подготовки будущих логопедов.

Ключевые слова: сенсомоторные технологии, подготовка логопедов, коррекционная деятельность, речевые расстройства, сенсомоторная интеграция, профессиональная компетентность, интерактивное обучение.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida defektologiya va logopediya sohasidagi mutaxassislar tayyorlash masalasi tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Nutq buzilishlarining turli shakllari bilan og‘rigan bolalar soni yildan-yilga ortib borishi, korreksion pedagogika sohasida yangi yondashuvlar va metodlarni izlab topishni taqozo etadi. Jumladan, sensomotor texnologiyalar asosida qurilgan korreksion metodikalar bo‘lajak logopedlarning kasbiy kompetentligini shakllantirishda muhim o‘rin tutmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ta'lim sohasini modernizatsiya qilish yo‘nalishidagi davlat siyosati doirasida maxsus ta'lim muassasalariga bo‘lgan ehtiyoj keskin oshmoqda. "Ta'lim to‘g‘risida"gi Qonun (2020) va "Maktabgacha ta'lim va maktabgacha tarbiya to‘g‘risida"gi Qonun (2019) talablari asosida logopedik xizmat tizimini rivojlantirish va yuksak malakali logoped kadrlar tayyorlash strategik vazifaga aylanib bormoqda. Aynan shu sababdan bo‘lajak logopedlarni sensomotor texnologiyalar vositasida korreksion faoliyatga tayyorlash borasida ilmiy-amaliy tadqiqotlar olib borish zaruriyati yuzaga keladi.

Mazkur maqolaning maqsadi - bo‘lajak logopedlarning korreksion faoliyatga tayyorgarligini sensomotor texnologiyalar asosida takomillashtirish yo‘llarini ilmiy jihatdan asoslab berish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Sensomotor integratsiya nazariyasining asoschisi A.J.Ayres (1972) bu tushunchani "miyaning sezgi organlaridan keladigan ma'lumotlarni tartibga solish, saralash va ulardan foydalanish jarayoni" sifatida ta'riflagan. Olimaning tadqiqotlari sensomotor tizimining buzilishi bolaning nutq, harakat va o‘quv faoliyatiga salbiy ta'sir qilishini ko‘rsatgan. Keyinchalik bu nazariya logopedik amaliyotda keng qo‘llanila boshlandi (L.Miller, 2006; C.Kranowitz, 2005).

O‘zbek olimlari orasida S.R.Qodirov (2018) va N.B.Yusupova (2019) logopedlarni kasbiy tayyorlash masalalariga oid muhim tadqiqotlar olib borishgan. Ularning ishlarida milliy ta'lim tizimidagi logopedik xizmatning holati tahlil qilingan va yangi metodologik yondashuvlarning zaruriyati asoslab berilgan.

G.A. Toshpo‘latova (2020) esa logopedik mashg‘ulotlarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish bo‘yicha qimmatli ilmiy xulosalarga kelgan.

Xalqaro tadqiqotlarda (R.Schaaf & A.Lane, 2015; S.Bodison & L.Parham, 2018) sensomotor texnologiyalarning nutq buzilishlari bo‘lgan bolalar bilan ishlashda yuqori samaradorlik ko‘rsatganligi isbotlangan. Xususan, sensorli o‘yin xonalari, taktil stimulyatsiya usullari va proprioseptiv mashqlar nutqni rivojlantirishda muhim rol o‘ynashi eksperimental yo‘l bilan tasdiqlangan.

Mahalliy pedagogika fanida M.X.Hasanova (2021) maxsus ta'lim metodikasiga oid tadqiqotida korreksion pedagoglar tayyorlashda amaliy ko‘nikmalarning shakllantirilishiga alohida e'tibor qaratish lozimligini ta'kidlaydi. D.S.Mirzayeva (2022) esa sensomotor yondashuvlarning bolalarda nutqiy kommunikatsiyani rivojlantirishdagi ahamiyatini maxsus eksperimental tadqiqot orqali o‘rgangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot 2025–2026 yillarda Farg‘ona davlat universiteti Inklyuziv ta’lim kafedrasi negizida amalga oshirildi. Tadqiqotda 3-4-kurs Pedagogika-psixologiya va san’atshunoslik fakulteti talabalari - jami 64 nafar ishtirok etdi. Nazorat guruhi (32 nafar) an'anaviy o‘quv dasturi bo‘yicha, tajriba guruhi (32 nafar) esa sensomotor texnologiyalar asosida boyitilgan o‘quv dasturi bo‘yicha tahsil oldi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: a) pedagogik kuzatish; b) so‘rovnoma va intervyu; c) testlash; d) eksperimental o‘qitish; e) statistik tahlil (Mann-Whitney U testi, Wilcoxon belgili darajalar testi). Talabalarning kasbiy tayyorgarligi "Logopedik kompetentlik baholash mezonlari" (LKBM-2021) vositasida o‘lchandi - ushbu mezonlar muallif tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, mutaxassislar tomonidan tasdiqlanган.

Sensomotor texnologiyalar moduli quyidagi komponentlardan tashkil topdi: (1) sensorli muhitda amaliy mashg‘ulotlar - haftasiga 2 soat, 18 hafta davomida; (2) virtual simulyatsiya texnologiyalari (VR-ko‘zoynaklar yordamida korreksion seanslar modellashtirish); (3) biofeedback qurilmalari orqali nafas va nutq muvofiqlashtirish mashqlari; (4) refleksiv kundalik yuritish va videotahlil seminarlar.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tajriba guruhidagi talabalar korreksion faoliyat bo‘yicha yakuniy baholashda nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqori natijalar ko‘rsatdi. Xususan, amaliy ko‘nikmalar blokida tajriba guruhi o‘rtacha 78,4 ball (100 ballik tizimda) to‘plagan bo‘lsa, nazorat guruhi o‘rtacha 61,2 ball to‘pladi ($p<0,01$). Bu farqning statistik jihatdan ishonchli ekanligi Mann-Whitney U testi orqali tasdiqlandi ($U=287$, $z=–3,84$, $p=0,0001$).

Talabalarning o‘z-o‘zini baholashiga ko‘ra, sensomotor texnologiyalar modulini o‘tagan 32 nafar ishtirokchidan 29 nafari (90,6%) korreksion seanslarni rejalashtirish va o‘tkazishda o‘ziga ishonch kuchayganini ta'kidladi. Pedagogik kuzatish natijalari shuni ko‘rsatdiki, tajriba guruhidagi talabalar dissertatsion amaliyot davomida har bir bolaning individual sensorli profilini aniqlay oldi va unga muvofiq korreksion dastur tuzishda yuqori mahorat namoyish etdi.

Sensomotor texnologiyalar modulining yana bir muhim natijasi - talabalarning multisensorli o‘qitish to‘g‘risidagi bilimlarining kengayishi bo‘ldi. Tajriba guruhi talabalari nutq buzilishlarini korreksiya qilishda taktil, vestibulyar, proprioseptiv stimulyatsiyadan maqsadga muvofiq foydalanish ko‘nikmalarini egalladilar. Ushbu ko‘nikmalar ayniqsa autizm spektri buzilishi, alaliya va dizartriya bilan og‘rigan bolalar bilan ishlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Virtual simulyatsiya texnologiyalari segmentida talabalar turli yoshdagi va turli darajadagi nutq buzilishi bo‘lgan bolalar bilan ishlashni 3D muhitda modellashtirdilar. Bu yondashuv talabalarning stress tolerantligi va kasbiy o‘z-samaradorligini oshirishda ayniqsa samarali bo‘ldi (Bandura, 1997 konsepsiyasi bilan uyg‘un). Biofeedback mashqlari esa talabalarning o‘z nafas boshqaruvi va artikulatsion harakatlarini ongli nazorat qilish qobiliyatini rivojlantirdi.

Tadqiqot cheklangan tomonlariga kelsak, namuna hajmi nisbatan kichik (n=64) va yagona universitetda olib borilganligi natijalarning umumlashtirilishini qiyinlashtiradi. Kelajakda ko‘proq ishtirokchi va turli mintaqalar bilan keng ko‘lamli tadqiqot o‘tkazish tavsiya etiladi.

SENSOMOTOR TAYYORGARLIK MODELI: TARKIBIY ELEMENTLAR

Tadqiqot asosida bo‘lajak logopedlarni sensomotor texnologiyalar orqali tayyorlashning integratsiyalashgan modeli ishlab chiqildi. Model to‘rtta o‘zaro bog‘liq blokdan tashkil topadi:

1-blok - Sensomotor bilimlar asosi: Sensomotor integratsiya nazariyasi, sensorli tizimlar anatomiyasi va fiziologiyasi, bolalardagi sensomotor rivojlanish bosqichlari.

2-blok - Diagnostik ko‘nikmalar: Sensorli profilni baholash metodlari (SPM, SSP), nutq buzilishlarining sensomotor aspektlarini tashxislash, individual korreksion dastur tuzish.

3-blok - Amaliy texnologiyalar: Sensorli o‘yin xonasi bilan ishlash, biofeedback qurilmalari, VR-simulyatsiya, taktil va proprioseptiv mashqlar kompleksi.

4-blok - Refleksiv-kasbiy takomillashtirish: Videotahlil, refleksiv kundalik, tengdoshlar bilan o‘zaro baholash, mentor bilan supeviziya.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot bo‘lajak logopedlarning korreksion faoliyatga tayyorgarligini sensomotor texnologiyalar asosida takomillashtirish zaruratini va imkoniyatlarini yaqqol ko‘rsatib berdi. Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarga olib keldi:

1. Sensomotor texnologiyalar asosida qurilgan o‘quv moduli bo‘lajak logopedlarning korreksion amaliy ko‘nikmalarini an'anaviy usulga nisbatan sezilarli darajada (17,2 ball farq) oshiradi.

2. Virtual simulyatsiya va biofeedback texnologiyalari talabalarning kasbiy o‘ziga ishonchini mustahkamlash va stress tolerantligini oshirishda samarali vosita hisoblanadi.

3. Sensomotor yondashuv ayniqsa autizm spektri buzilishi, alaliya va dizartriya bilan korreksion ishlashda logopedlarning individual differensiatsiyasini qo‘llash qobiliyatini kuchaytiradi.

4. Ishlab chiqilgan to‘rt blokli integratsiyalashgan model oliy ta'lim muassasalarida logopediya bakalavriat dasturlariga tatbiq etish uchun amaliy ahamiyatga ega.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, logopediya bo‘yicha oliy ta'lim dasturlarini sensomotor texnologiyalar modulini majburiy komponent sifatida kiritish orqali yangilash tavsiya etiladi. Bundan tashqari, universitetlar va maxsus ta'lim muassasalari o‘rtasida amaliy hamkorlikni kengaytirish, sensorli jihozlangan amaliyot xonalari bazasini yaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov S.R. Logopediya: nazariya va amaliyot. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018. 312 b.

2. Yusupova N.B. Maxsus ta'lim muassasalarida logopedik xizmatni tashkil etish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. 248 b.

3. Toshpo‘latova G.A. Logopedik mashg‘ulotlarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish: o‘quv qo‘llanma. - Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. 196 b.

4. Hasanova M.X. Korreksion pedagogika metodikasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2021. 380 b.

5. Mirzayeva D.S. Sensomotor yondashuvlar orqali bolalarda nutqiy kommunikatsiyani rivojlantirish. Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent: TDPU, 2022. 178 b.

6. O‘zbekiston Respublikasi "Ta'lim to‘g‘risida"gi Qonuni. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlar bazasi, 2020.

7. Karimov A.O., Rahimov B.T. Defektologiya terminologiyasi lug‘ati. Toshkent: Akademnashr, 2017. 224 b.

8. Ayres A.J. Sensory Integration and Learning Disorders. Los Angeles: Western Psychological Services, 1972. 296 p.

9. Miller L.J. Sensational Kids: Hope and Help for Children with Sensory Processing Disorder. New York: Putnam, 2006. 384 p.

10. Schaaf R.C., Lane A.E. Toward a best-practice protocol for assessment of sensory features in ASD // Journal of Autism and Developmental Disorders. 2015. Vol. 45(5). P. 1380–1395.

11. Bodison S.C., Parham L.D. Specific sensory techniques and sensory environmental modifications for children and youth with sensory integration difficulties // American Journal of Occupational Therapy. 2018. Vol. 72(1). P. 7201190040.

12. Kranowitz C.S. The Out-of-Sync Child: Recognizing and Coping with Sensory Processing Disorder. New York: Perigee Books, 2005. 416 p.